

фінансової	звітності»	//
http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533		
8 МСБО	1 “Подання фінансової звітності”	//
http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408		
9 МСФЗ	10 “Консолідована фінансова звітність”	//
http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408		

Стаття надійшла до редакції 27.09.2015р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Лапко О.О.

УДК 338.2;338.45:620.9.004.18

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мазур І. М.

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького Україна, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Коновальця, 35

Анотація. Розроблено організаційно-економічний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки, визначено його системне сутнісне уявлення щодо: а) змісту; б) принципів побудови; в) функцій; г) етапів формування й реалізації; д) сценаріїв реалізації та розвитку.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, енергетична безпека національної економіки, функції, принципи, сценарії реалізації.

Аннотация. Разработан организационно-экономический механизм обеспечения энергетической безопасности национальной экономики, определены его системное сущностное представление о: а) содержании; б) принципах построения; в) функциях; г) этапах формирования и реализации; д) сценариев реализации и развития.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, энергетическая безопасность национальной экономики, функции, принципы, сценарии реализации.

Abstract. Organizational and economic mechanism of ensuring energy security of the national economy represented, was defined the essential systematic conception: a) content; b) principles; c) functions; d) stages of formation and implementation; e) implementation scenarios and development.

Keywords: organizational and economic mechanism, energy security of the national economy, functions, principles, scenarios of implementation

Постановка проблеми. Посилення залежності соціально-економічного розвитку від забезпеченості паливно-енергетичними ресурсами зумовлює необхідність удосконалення наукових основ творення енергетичної політики та енергетичної безпеки національної економіки (ЕБНЕ). Вирішення зазначеної проблеми полягає у виробленні нового наукового підходу до формування системності процесу забезпечення енергетичної безпеки національної економіки. В умовах ринкової економіки енергетична політика реалізується через створення організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки. Питання розроблення наукових засад організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки (ОЕМЗЕБНЕ) для економічної науки і паливно-енергетичного комплексу є відносно новим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі різноманітні трактування змісту організаційно-економічного механізму залежно від об'єкта та мети дослідження, що розглядалися у працях Поленчук В. М., Панфілов А. С., Лисенко Ю., Егоров П., Маркової Н. С., Карпенко О. О., Семиволос І. І., Савіна С.С., Челурко В. В., Полозової Т.В., Корсікової Н. М., Савченко О. В., Соловійова В. П., Коваленко Є.О., Білої І. П., Гранченко Л. В., Куценко А. В., Єрьоменко-Григоренко О. А., Ануфрієвої Є. І., Козаченко Г. В., Василик О. В., Грішнєвої О. А., Моргачова І., Черкасової С. О., Вовка Ю., Гурвіца Л., Майерсона Р., Маскіна Е., Кульмана А. А., Мільнера Б. З., Півниківа А. В., Льовчука Д. Г., Райзберга Б. А. Водночас, особливості формування і дослідження організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки вивчено недостатньо.

Мета статті полягає у розробленні наукових основ формування організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки, що передбачає: 1) обґрунтування концептуального системного уявлення сутності організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки; 2) обґрунтування базових сценаріїв реалізації організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування цілісного системного підходу в дослідженні сутності та змісту категорії «організаційно-економічний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки» вимагає дефініції понять «організаційно-економічний механізм» та «енергетична безпека національної економіки». Перша – відображатиме

структуризацію та механіку взаємодії окремих елементів ОЕМЗЕБНЕ, а друга – принципи, цільові і функціональні орієнтири ОЕМЗЕБНЕ. Водночас, організаційно-економічний механізм є складовою системи державного управління, яка призначена для практичного здійснення державного управління та поставлених цілей, що має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [1,2].

Згідно теорії управління процес управління ґрунтується на знанні об'єктивних законів і закономірностей еволюційного розвитку складних соціально-економічних систем, їх підсистем і складових елементів, які можна розглядати в структурному, технологічному, соціально-економічному та інших аспектах. Тому під механізмом управління (забезпечення) розглядають сукупність форм, структур, методів і засобів управління, об'єднаних спільністю мети, за допомогою яких здійснюється узгодження суспільних, групових і особистих інтересів, забезпечуються функціонування і розвиток підприємства як соціально-економічної системи [3].

Організаційно-економічний механізм є складним поняттям та включає, як правило, декілька самостійних механізмів (підсистем чи підмеханізмів різної природи), бо охоплює економічний й організаційний аспекти. Організаційний – пропонується розглядати «як систему адміністративних методів, способів та прийомів формування і регулювання діяльності об'єктів, що функціонують в межах національного господарства, які мають внутрішнє та зовнішнє середовище (об'єкти, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їх функціонування)». А економічний механізм – «як систему заходів, форм, методів, спрямованих на вдосконалення системи управління національного господарства, виробничо-організаційних відносин, забезпечення фінансової стійкості та прибутковості, збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, суспільства і держави (механізми державного управління інвестиційною, інноваційною, банківською, грошово-валютною, кредитною, податковою діяльністю тощо)» [4].

Згідно теорії економічних механізмів, сформульованої Лео (Леонідом) Гурвіцем, Роджером Майерсоном та Еріком Маскіним, та теорії інституціоналізму, розділяючи думку, що основні принципи організаційно-економічного механізму в ринковій економіці базуються на класичних законах Файоля А., Тейлора Ф., Емерсона Г. є дуалістичними щодо спеціалізації й диференціації роботи, централізації та децентралізації, єдиноначальності та колегіальності, жорсткого планування й гнучкості, контролю й делегування повноважень та враховуючи макро- і мікро рівень формування енергетичної безпеки, багатоаспектність і складність досліджуваної категорії, сформулюємо власне означення ОЕМЗЕБНЕ.

В якості організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки нами пропонується розглядати сукупність інституційних, організаційних структур і комплекс використовуваних ними економічних законів, закономірностей та форм, способів взаємодії, методів і важелів нівелювання й усунення внутрішніх і зовнішніх загроз в енергетичній сфері.

Для реалізації Енергетичної стратегії України в межах окреслених напрямів слід побудувати ефективний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки. До складу цього механізму будуть входити економічні, адміністративні, фінансові, законодавчо-нормативні форми, важелі, стимули і методи регулювання та модель інвестиційно-інноваційного розвитку енергетичної системи (включає суб'єктів паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) та споживачів паливно-енергетичних ресурсів).

Побудова ОЕМЗЕБНЕ ґрунтуватиметься на принципах забезпечення сталого розвитку в контексті раціонального споживання паливно-енергетичних ресурсів:

- 1) «нульовий рівень» споживання природних ресурсів;
- 2) відповідність антропогенного навантаження природно-ресурсному потенціалові регіону;
- 3) збереження просторової цілісності природних систем у процесі їх господарського використання;
- 4) збереження природно обумовленого кругообігу речовин у процесі антропогенної діяльності;
- 5) погодження виробничого і природного ритмів;
- 6) пріоритетність екологічної оптимальності на довгострокову перспективу під час визначення економічної ефективності поточного природокористування.

Під змістом управління забезпеченням енергетичної безпеки національної економіки слід розуміти діяльність щодо реалізації наступних функцій: планування і прогнозування, нагляду й контролю, організації, корегування і регулювання, діагностики й аналізу, структурної оптимізації, ресурсно-функціонального та інформаційно-методичного забезпечення [5–7].

Призначення ОЕМЗЕБНЕ полягає у забезпеченні енергетичної безпеки національної економіки і досягнення довгострокових цілей кожним з суб'єктів в розрізі окремих ієрархічних рівнів її структури. На основі методології оцінювання ЕБНЕ ідентифікується інструментарій ОЕМЗЕБНЕ та визначаються перешкоди його реалізації, тому слід виділити наступні етапи формування і реалізації ОЕМЗЕБНЕ:

1. Комплексний аналіз ЕБНЕ.

1.1. Побудова системи показників згідно запропонованого функціонально-орієнтованого підходу за ієрархічними рівнями ЕБНЕ;

- 1.2. Приведення показників до порівнюваного виду;
- 1.3. Визначення нормативних (прогнозних) показників;
- 1.4. Формування детермінант ЕБНЕ;
- 1.5. Обґрунтування коефіцієнтів вагомості;
- 1.6. Визначення критеріїв та компонент ЕБНЕ;
- 1.7. Побудова загальних показників ЕБНЕ.
2. Оцінювання рівня і стану ЕБНЕ в розрізі окремих ієрархічних рівнів.
3. Встановлення сильних і слабких сторін ЕБНЕ, ідентифікація загроз і можливостей зміни її стану.
4. Визначення сценарію реалізації ОЕМЗЕБНЕ.
5. Формування переліку важелів, стимулів, інструментів, які слід включити до ОЕМЗЕБНЕ (визначення сукупності інституційних, організаційних структур і комплексу використовуваних ними економічних законів, закономірностей, форм та способів взаємодії, методів і важелів нівелювання й усунення внутрішніх і зовнішніх загроз, розробка заходів енергетичної політики).
6. Прогноз стану ЕБНЕ за системою показників, критеріїв, компонент і детермінант за результатами трансформації ОЕМЗЕБНЕ.
7. Оцінка ефективності формування ОЕМЗЕБНЕ за відхиленнями від орієнтирів розвитку.
8. Ранжування складових ОЕМЗЕБНЕ згідно ефективності й ступеня впливу.
9. Формування пропозицій щодо напрямів удосконалення ОЕМЗЕБНЕ.
10. Коригування енергетичної стратегії, національних, державних, галузевих і регіональних програм та планів у сфері енергоефективності та енергозбереження, соціально-економічного розвитку.

Деталізація етапів формування ОЕМЗЕБНЕ та обґрунтована раніше методологія оцінювання рівня й стану ЕБНЕ [8] дозволили виділити специфічні функції авторського механізму, при реалізації яких зростає ймовірність її підвищення (які інкорпуються, відповідно, до семи цільових функцій управління забезпеченням енергетичної безпеки національної економіки):

- 1) *інтеграційна* – забезпечує імплементацію ОЕМЗЕБНЕ в систему управління економічною безпекою держави, а інтегрованої системи показників, критеріїв, компонент і детермінант – в методику оцінювання рівня економічної безпеки держави;
- 2) *інституційно-організаційна* – передбачає визначення суб'єктів ОЕМЗЕБНЕ, розподіл функцій і повноважень щодо планування, розробки, формування і реалізації енергетичної політики за наслідками формування єдиної системи стратегування, узгодження та реалізації заходів енергетичної політики в ресурсних обмеженнях;
- 3) *нормативно-правова* – регламентує господарські відносини в процесі функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ЕБНЕ;
- 4) *координаційна* – стосується узгодження заходів, важелів і стимулів ОЕМЗЕБНЕ за функціональними рівнями організаційно-правового механізму забезпечення ефективного використання ПЕР;
- 5) *методологічна* – полягає у формуванні комплексного інтегрованого підходу до оцінювання та моніторингу стану і рівня ЕБНЕ щодо досягнення окремих цільових орієнтирів;
- 6) *мобілізаційна* – пов'язана із залученням резервів для ефективного перерозподілу ресурсної складової в процесі управління забезпеченням ЕБНЕ (механізм формування і використання ПЕР);
- 7) *прогностична* – дозволяє коригувати цільові орієнтири програм, планів та стратегій, враховуючи ефективність ОЕМЗЕБНЕ та заходів енергетичної політики за прогнозними показниками ЕБНЕ.

Проте, визнаємо, що результативність формування та запровадження у практику управління оригінального ОЕМЗЕБНЕ можлива лише у разі узгодження прикладного інструментарію, завдань й орієнтирів цільових програм, планів і заходів щодо енергетичної безпеки національної економіки та енергетичної політики держави.

При цьому, слід врахувати наступне: реалізація стратегії енергетичної ефективності передбачає введення процедур моніторингу досягнутих показників із визначенням реальних відхилень від цільових їхніх значень, що дозволяє аргументувати зміст стимулюючих заходів – інструментів та складових ОЕМЗЕБНЕ, здійснити коригування цільових показників, планів, програм і стратегій на локальному, галузевому, регіональному та національному рівнях.

Зазначене уможливить обґрунтування об'єктивних варіантів розвитку подій із уточненням корелянтами, які опікуються організацією реалізації дії ОЕМЗЕБНЕ, обмеженого переліку об'єктів локалізації зусиль у різних умовах його функціонування.

За результатами моделювання розробляються та впроваджуються сценарії реалізації та розвитку організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки (табл. 1).

Формування ОЕМЗЕБНЕ при критичному та небезпечному стані енергетичної безпеки національної економіки передбачає наступні складові:

- 1) методи і форми законодавчо-нормативного регулювання (система стандартизації у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палив; законодавче спрощення відведення земельних ділянок для надрокористування; законодавча регламентація форм державно-приватного партнерства, функціонування енергосервісних компаній; система нормування питомих витрат ПЕР; система квот і лімітів на викиди забруднюючих речовин тощо),

2) методи адміністративного регулювання (регламентування тарифо- і ціноутворення на енергоресурси; система контролю за розрахунками суб'єктів ПЕК; система консалтингу; система енергоаудиту і енергоменеджменту; спрощення доступу до систем магістрального трубопровідного транспорту; система державних гарантійних запасів ПЕР; відкритий доступ до геологічної інформації тощо);

Таблиця 1- Сценарії реалізації OEMЗЕБНЕ

Стан ЕБНЕ	Сценарії реалізації OEMЗЕБНЕ
Критичний - небезпечний	Для реалізації антикризових заходів нормативно-правове регулювання спрямовується на адаптацію законодавчих засад до норм міжнародного права у сфері енергетичної безпеки та сталого розвитку, обмеження адміністративного регулювання державним сектором економіки, реформування господарських відносин у паливно-енергетичному комплексі на засадах економічних законів і ринкових важелів регулювання, створення ринкового інституційного середовища для забезпечення фінансування заходів з оптимізації структури споживання ПЕР, впровадження системи пільгового кредитування заходів з енергоефективності та енергозбереження й розрахунків за енергоресурси тощо
Недостатній - достатній	Реформування спрямовується на забезпечення підвищення рівня і покращення стану ЕБНЕ та зменшення загроз, тому передбачає розвиток законодавчо-нормативної бази функціонування інституційних структур, які формують інвестиційно-інноваційне середовище національної економіки і паливно-енергетичного комплексу, обмеження методів адміністративного регулювання, децентралізацію державного управління в енергетичній сфері, розвиток системи внутрішніх ринків ПЕР, удосконалення інструментів мобілізації власних, позикових та залучених фінансових ресурсів, формування системи фінансових стимулів впровадження енергозберігаючих технологій та заходів з економії ПЕР (пільгове кредитування, тарифна і цінова політика, податкові преференції тощо)
Безпечний - абсолютний	Метою є забезпечення стабільності функціонування OEMЗЕБНЕ та його розвитку шляхом пристосування нормативно-правового забезпечення енергетичної політики та енергетичної безпеки національної економіки до сучасних умов та реалій господарювання суб'єктів економіки, децентралізації державного управління та фінансового забезпечення, розроблення важелів і стимулів енергозбереження для різних суб'єктів національної економіки, декорпоратизації паливно-енергетичного комплексу, індикативного антимонопольного регулювання

Джерело: розроблено автором

3) економічні закони і важелі (реформування господарських відносин у паливно-енергетичному комплексі; створення системи внутрішніх ринків ПЕР; система аукціонів з продажу ПЕР; ліквідація підприємств-посередників при імпорті та постачанні ПЕР; декорпоратизація паливно-енергетичного комплексу; ліквідація тарифних коефіцієнтів на відпуск електроенергії в оптовий ринок; система антимонопольного регулювання в енергетичній сфері; система аукціонів дозволів і ліцензій на освоєння родовищ корисних копалин; ринкове регулювання норми прибутку в тарифах на ПЕР тощо),

4) форми фінансового забезпечення і стимулювання (система фінансування геологорозвідувальних робіт; обмеження «зеленого тарифу» і інвестиційної складової в тарифах при їх підвищенні; система кредитування розрахунків споживачів ПЕР; інвестиційний лізинг і селенг; венчурне фінансування; система послуг енергосервісних компаній; система податкових пільг, преференцій та санкцій тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі узагальнення відомих наукових підходів до тлумачення категоріального поля організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки запропоновано його визначення. Обґрунтовано принципи його формування та реалізації щодо раціонального використання ПЕР.

Визначено сценарії реалізації OEMЗЕБНЕ відносно стану ЕБНЕ (для критичного і небезпечного стану, для недостатнього і достатнього, для безпечного й абсолютного), обґрунтовано мету та напрями формування OEMЗЕБНЕ. Оскільки енергетична безпека національної економіки сьогодні характеризується загостренням критичного стану, то визначено основні складові OEMЗЕБНЕ для критичного та небезпечного стану і рівня ЕБНЕ. Аналогічно формується OEMЗЕБНЕ і для інших умов.

Характеризування сутності управління забезпеченням енергетичної безпеки національної економіки дозволило аргументувати зміст та етапи формування й реалізації організаційно-економічного механізму забезпечення енергетичної безпеки національної економіки. Запропоновані етапи формування OEMЗЕБНЕ ідентичні для усіх рівнів ЕБНЕ, що робить можливість їх вертикальної інтеграції, але сьогодні, в умовах децентралізації владних повноважень і ресурсів, зростає важливість регіонального та локального аспектів.

Деталізація етапів OEMЗЕБНЕ за станом і рівнем енергетичної безпеки національної економіки сприяла виявленню специфічних функцій авторського механізму: 1) інтеграційної; 2)

інституційно-організаційної; 3) нормативно-правової; 4) координаційної; 5) методологічної; 6) мобілізаційної; 7) прогностичної.

Література

1. Федорчак О. Зміст, структура та класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / Федорчак О. // Ефективність державного управління. – 2008. – № 14/15. – Режим доступу до журн.: URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2008_14_15/fail/Fedorchak.pdf. – (дата доступу 13.02.2014). – Назва з екрану.
2. Гальцова О. Л. Напрями вирішення основних проблем в енергетичній галузі України: інструменти державного регулювання / О. Л. Гальцова // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання. – 2014. – Вип. 2. – С.181–186.
3. Пономаренко В. С. Механизм управления предприятием: стратегический аспект [Текст] / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский и др.]. – Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002. – 252 с.
4. Фролова А. В. Формування організаційно-економічного механізму управління забезпеченням екологічної безпеки держави [Електронний ресурс] / А. Фролова // Проблеми системного підходу в економіці підприємств. – 2011. – № 4. – Режим доступу до журн.: URL: <http://psper.com.ua/index.php/elektronne-vidannya/2011/4-2011/96-elektronne-vidannya/nomeri-za-2011-rik/nomer-4-za-2011-rik/85-frolova-a-v>. – (дата доступу 16.02.2014). – Назва з екрану.
5. Микитенко В. В. Формування комплексної системи управління енергоефективністю у галузях промисловості: [монографія] / В.В. Микитенко. – К.: Ін-т економіки НАН України, Екс"Об., 2005. – 336 с.
6. Микитенко В. В. Цільові функціонали регіональної стратегії управління забезпеченням енергоефективності промисловості / Микитенко В. В., Худолей В. Ю. // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2013. – С. 41–48. – Режим доступу: URL: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2013/Mukytenko.pdf>. – (дата доступу 13.02.2015). – Назва з екрану.
7. Худолей В. Ю. Методологічні основи реалізації технологій управління забезпеченням енергоефективності функціонування регіональних промислових комплексів / В. Ю. Худолей // Соціально-економічний розвиток регіонів у контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції. – Херсон: ХНТУ МОНмолодьспорту України, ІПП «Вишемирський В. С.», 2010. – С. 168–175.
8. Мазур І. М. Аналіз енергетичної безпеки національної економіки: теоретичні та прикладні аспекти [Електронний ресурс] / Мазур І. М. // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – Вип. № 2, грудень 2014 р. – Режим доступу: URL: <http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/90-mazur-i-m-analiz-energetichnoji-bezpeki-natsionalnoji-ekonomiki-teoretichni-ta-prikladni-aspekti>. – (дата доступу 27.01.2015). – Назва з екрану.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2015р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Дзьобюю О.Г.

УДК (330.142.2+330.322.5):622.32

ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЗОПЕРЕКАЧУВАЛЬНИХ АГРЕГАТИВ

Чучук Ю. В.

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, 76019,
вул. Карпатська, 15, e-mail: OA@iung.edu.ua*

Анотація. Газотранспортна система України потребує модернізації та перебудови, при проведенні якої, слід враховувати можливість зміни джерела енергії для приводу газоперекачувальних агрегатів. Прийняття такого рішення потребує врахування комплексу чинників, які впливають на економічну ефективність роботи компресорної станції. Розроблено комплексний показник ефективності газоперекачувальних агрегатів, який враховує галузеві особливості транспортування газу магістральними трубопроводами.

Ключові слова: газоперекачувальний агрегат, економічне оцінювання, комплексний показник ефективності.

Аннотация. Газотранспортная система Украины нуждается в модернизации и перестройке, при проведении которой, следует учитывать возможность изменения источника энергии для привода газоперекачивающих агрегатов. Принятие такого решения требует учета комплекса факторов, влияющих на экономическую эффективность работы компрессорной станции. Разработан комплексный показатель эффективности газоперекачивающих агрегатов, учитывающий отраслевые особенности транспортировки газа по магистральным трубопроводам.

Ключевые слова: газоперекачивающий агрегат, экономическое оценивание, комплексный показатель эффективности.